

Memòria de la intervenció arqueològica efectuada al carrer de la Fusteria, 2-16, Plaça d'Antoni López, 6-7

Vanesa Triay Olives

Avis legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades 2.5 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi el titular dels drets i no se'n faci un ús comercial. No es pot alterar, modificar o generar una obra derivada a partir d'aquesta obra. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/es/legalcode.ca>.

ÍNDEX

1. FITXA TÈCNICA

2. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC

3. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS

4. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ

5. METODOLOGIA

6. DESCRIPCIÓ DE LES TROBALLES

7. CONCLUSIONS

8. BIBLIOGRAFIA

9. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

10. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

10.1. Documentació fotogràfica

10.2. Documentació planimètrica

1. FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	C/Fusteria 2-16, plaça d'Antoni López 6-7.
UBICACIÓ	Barri de la Mercè, Districte Ciutat Vella Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: 431636 Y:4581604 Z: 3.99 m. s.n.m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	Del 3 al 14 d'octubre 2005
PROMOTOR	FECSA/ENDESA
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Vanesa Triay Olives

2. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC

La ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km. d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NW per la serra de Collserola (que culmina a 512 m. al cim del Tibidabo), entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besós. La seva funció de capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció Nord-Sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besós-Congost-Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

El Barcelonès comprèn el territori estès entre la Mediterrània i la Serralada Litoral, en el tram conegut per serra de Collserola, és a dir, entre els estrets de Martorell i de Montcada, per on els rius Llobregat i Besòs, respectivament, s'encaminen a la mar. Des del punt de vista de la morfologia, és fàcil identificar, al Barcelonès, dues grans unitats: Collserola i el Pla de Barcelona, que és a on s'ubica la ciutat de Barcelona, i per tant és aquella unitat morfològica que ens interessa.

El Pla de Barcelona és limitat per la Serralada de Collserola, i a migjorn, per la falla que segueix, ran de mar, des de Garraf i el turó de Montjuïc que és el punt més elevat, pels turonets dels Ollers, del Tàber, de les Fazies, de la Bota, fins el turó de Montgat, més enllà del Besós. Les seves coordenades són 2⁰⁷' a 2⁰¹¹' de longitud est de Greenwich i de 41⁰²²' a 41⁰²⁷' de latitud nord.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o

esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent. De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El *Pla inclinat*, els *turons arran de mar*, i el *pla de baix*, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins.

3. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS

Notícies històriques

La intervenció arqueològica portada a terme ha afectat el carrer de la Fusteria entre els números 2-16 i la plaça d'Antoni López, al barri de la Mercè de Barcelona gairebé a tocar amb Via Laietana. Aquest compren la plaça i el carrer homònims, el carrer Ample, la plaça del Duc de Medinaceli i el dormitori de Sant Francesc fins el portal de la Pau, per un costat i, per l'altre aniria fins la plaça de Sant Sebastià la qual va desaparèixer amb l'obertura de la Via Laietana.

L'origen de la Mercè com a barri arranca de l'erecció del temple i convent d'aquest ordre, mig segle després que aquest fou fundat pel cavaller Pere Nolasc l'any 1218 en zona d'extramurs de la ciutat. L' objectiu de l'ordre anava enfocat al rescat d'esclaus i al comerç. L'església de la Mercè, però, tal i com la coneixem data del 1765 i substitueix a l'anterior temple. La seva importància es manté durant segles degut al paper que l'ordre Mercedari té amb el comerç d' Amèrica i pel fet que a l'any 1687 es declarada patrona de la ciutat de Barcelona a l'haver salvat els camps del Pla d'una plaga de llagosta. Ja cap el 1846 es convertit en palau-residència dels capitans generals.

Un segon eix vertebrador del barri fou el temple de Sant Francesc situat en l'actual plaça del Duc de Medinaceli. Aquest va néixer de la donació de Jaume I de l'hospital de Sant Nicolau als franciscans l'any 1232 i aquests el transformaren en convent. L'any 1822 degut als rumors de conspiració dels franciscans contra l'Estat en el Trieni Liberal l'ordre fou dissolt i aquest espai esdevingué en presó de dones de mala vida.

Durant segles la principal activitat econòmica de Barcelona fou el comerç; el barri de la Mercè situat a tocar de mar visqué en primera persona el creixement i desenvolupament comercial de la ciutat. Si al davant de les platges de la Ribera es van aixecar la Llotja i l'Hala Draps, al davant de les de la Mercè existiren unes primitives Drassanes prop de l'actual plaça dels Traginers i al Pla de les Barques en el segle XV es va aixecar un nou port.

Amb tot això podem dir que aquest barri es converteix en zona de residència d'aristòcrates i burgesos que erigien els seus casals al carrer Ample. De manera que aquest carrer esdevé en un dels més emblemàtics de Barcelona. En el seu moment aquest carrer també es conegué com d'En Marquet, segurament perquè hi tenia propietats en aquesta noble família barcelonina.

El seu nom es deu a què a l'urbanitzar la zona aquest carrer va esdevenir el més ample de la ciutat. S'hi van construir palaus i casals de gent noble suplantant, així, al carrer Montcada en senyoria i distinció, hi visqueren virreis i fou lloc d'estada dels reis en les seves visites a Barcelona mentre que en les carrers que el travessaven eren habitats per menestrals i obrers. Des del segle XVI fins el XIX el carrer Ample va passar a ser la via principal de la Ciutat Comtal. Degut a la seva amplada també s'hi feien carreres de cavalls, s'hi celebraren justes, torneigs, desfilades, rues... tot això va motivar que el 1582 es desenllosés el carrer per evitar accidents. S'ha de dir que avui dia dels grans palaus del barri pocs en subsisteixen ja que al llarg del segle XIX i XX van ser substituïts per altres edificacions.

Tota aquesta façana marítima de la Barcelona antiga estigué mancada de muralles fins avançat el segle XVI ja que era un sector situat entre l'antiga ciutat romana i medieval i el mar. Fou Carles V, hoste del barri durant les seves estades a Barcelona, qui va fer construir la muralla de mar entre el 1553 i 1563.

El 1877 els comerciants del barri de la Mercè pressionaren perquè s'enderroqués aquesta muralla per transformar el passeig en un indret amb botigues i vistes al mar. El 1881 ja era a terra donant lloc al Passeig Colom.

Ja en segle XIX el barri de la Mercè es va convertir en un espai bancari, s'instal·laren en la zona el Banc de Barcelona, la Societat General de Crèdit, la Societat de Crèdit Mercantil... Aquest caire comercial del barri no es va començar a perdre fins el moment de la formació de l'Eixample. L'èxode dels bancs unit a l'evident lloc secundari a què passaren els afers marítims van fer heretar al nou barri de l'Eixample l'hegemonia de Barcelona.

Malgrat l'obertura del Passeig Colom i de les places del Duc de Medinaceli i Antoni López la Mercè va continuar amb la imatge de barri fosc propi de la Barcelona vella.

Com ja hem esmentat anteriorment els carrers afectats per la present intervenció són el c/ de la Fusteria i la plaça d'Antoni López. El nom del c/ de la Fusteria li ve donat al localitzar-se en aquesta zona les Drassanes velles de Barcelona. Els vaixells es deien fustes i els fusters eren els mestres d'aixa. Mentre que en l'espai on actualment hi ha la plaça d'Antoni López hi hauria el convent de Sant Sebastià. Durant el trieni constitucionalista de 1821-23 aquest va servir com a gimnàs militar i presó pels reialistes. Després va ser Escola d'Enginyers durant el dia i lloc on els obrers podien anar a estudi de ni. El 1910 anà definitivament a terra amb l'obertura de la Via Laietana.

Intervencions anteriors

Pel que fa als antecedents arqueològics hem de dir que, al no haver patit aquesta zona grans intervencions urbanístiques en els últims anys les intervencions arqueològiques han estat puntuals, de manera que no hi ha un coneixement exhaustiu del subsòl.

En primer lloc, cal esmentar la intervenció arqueològica portada a terme a l'immoble del c/ Regomir 7-9 l'any 1993. En aquest cas es van documentar les torres de defensa d'època romana, el dors de l'edificació medieval del Pati de la Llimona i un conjunt termal en el Pati Correu Vell. (GRANADOS i PAGÈS, 1993)

A l'any 2004 es va portar a terme una excavació en extensió a la finca Regomir 6 – Altaül 9 en zona que la historiografia esmenta coma a *castellum*. Les restes més significatives són d'època romana tot i que hi ha continuïtat a nivell informatiu fins a època moderna. Així doncs, s'ha documentat part de la muralla tardoantiga de la ciutat i un edifici de caire públic segurament d'època fundacional (HERNÁNDEZ-GUASH, 2004).

A la memòria d'aquesta excavació s'esmenten la realització d'uns sondejos dirigits per Anna Monleón en aquesta mateixa zona, però no hem pogut consultar la memòria en qüestió. Aquests treballs van permetre documentar

restes d'un edifici termal. Aquest edifici es va interpretar com a termes romanes suburbanes de Barcino s. II-IV d. C.¹

També seria interessant parlar de la localització d'una necròpolis a la seu de l'Antic Govern Militar on hi havia hagut el convent del franciscans. Aquesta necròpolis té una cronologia tardo romana o cristiana i estaria formada per diverses tombes, majoritàriament de fossa simple amb caixa de fusta, tegula o àmfora, a més d'alguns sarcòfags monolítics. El seu extrem es va localitzar en direcció a mar, tot i que la necròpolis s'estendria per sota el carrer Anselm Clavé vers el N.

A més d'aquestes intervencions arqueològiques que han aportat informació important sobre la història de la zona, també hem d'esmentar les restes puntuals documentades a partir de les obertures fetes per a la millora de l'entramat elèctric de la ciutat . Així doncs, s'ha documentat l'existència d'un mur dels fonaments de les cases enderrocades durant els segles XVIII – XIX del carrer de la Mercè (ORRI, 2002).

¹ Veure HERNÁNDEZ-GUASH, J 2004.

4. MOTIVACIONS I OBJECTIU DE LA INTERVENCIÓ

Les motivacions per les quals s'ha fet necessari un seguiment arqueològic en aquesta zona del barri del la Mercè es deu a què aquesta es troba en un espai de gran interès arqueològic i d'alt valor històric. Per tant, hi hauria possibilitats de trobar restes arqueològiques vinculades a la història de Barcelona ja que:

1. Es troba en la zona suburbial de la ciutat romana de Barcino.
2. Es troba en una zona on s'han documentat enterraments d'època romana.
3. És una zona urbanitzada ja en època medieval i, versemblantment, ja en època romana.
4. La consolidació urbana d'aquest sector es realitzarà a partir de la construcció de la muralla i del Portal de Mar, al segle XVI.

Els objectius seran recuperar les possibles restes arqueològiques que puguin aparèixer durant la realització d'una rasa que ha de realitzar l'empresa FECSA – ENDESA d'uns 30 metres de longitud per tal de portar a la finca número 8-6 del carrer de la Fusteria una nova línia de baixa tensió soterrada des del número 6 de la plaça d'Antoni López on hi ha situada una caixa de connexions.

5. METODOLOGIA

La metodologia arqueològica aplicada ha estat la basada en el mètode de registre utilitzat per E.C. Harris (1979) i per A. Carandini (1981). Es tracta de registrar objectivament els elements construïts i estrats que s'identifiquen, realitzant una numeració correlativa d'aquests, sota el nom d'"Unitat Estratigràfica" (U.E.) que individualitza els uns del altres. Cada U.E. es registra en una fitxa on s'indica la ubicació en el jaciment, les seves característiques físiques, i la posició física respecte a les altres unitats estratigràfiques amb les que es relaciona.

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic, compost per plantes i seccions i la documentació fotogràfica dels treballs realitzats.

A més de la base metodològica de tipus teòrica usada en tot moment per l'arqueòloga també s'ha d'esmentar que aquesta sempre s'ha trobat al costat dels treballadors de la constructor Moravera S.L. per tal d'anar seguint l'obertura de la rasa de forma visual directe per tal de poder identificar les possibles restes arqueològiques que podien anar sortint.

Per poder obrir la vorera per on ha de passar la rasa, els operaris han utilitzat en primer lloc el martell pneumàtic per trencar les rajoles i la seva preparació de formigó. Després un cop tretes les restes i de manera manual han acabat de rebaixar la rasa mitjançant un pic i una pala. En el cas de l'aparició d'algun mur aquests han estat netejats amb un palatí i escombra per poder delimitar-lo millor i facilitar el dibuix i la fotografia.

Cal esmentar també el tractament que es dona al material arqueològic, si n'apareix durant els treballs d'excavació. En primer lloc, es renta amb aigua (sempre que sigui possible per les característiques del material) i se sigla cada peça, per tal de deixar constància del seu lloc de procedència (la sigla consisteix en el codi del jaciment –amb l'any– i la unitat estratigràfica a què pertany el material). I, en segon lloc, les peces preferents, és a dir, aquelles que tenen forma o una decoració prou important, es dibuixen i reben un número, per tal que quedin individualitzades.

6. DESCRIPCIÓ DE LES TROBALLES

L'obra en qüestió (núm. obra: EOFECZ145741) ha consistit en l'obertura d'una rasa, a la que anomenarem **rasa 100**. Aquesta va des de la finca número 6-8 del carrer de la Fusteria, on s'ha sol·licitat la nova línia de baixa tensió, fins a la finca 6 de la plaça d'Antoni López on hi ha situada la unitat transformadora on s'ha de realitzar la connexió.

Abans d'obrir la rasa s'han realitzat diversos sondejos els quals han de permetre als operaris determinar per on han de fer passar la rasa.

Un cop realitzats els sondejos pertinents s'ha obert la rasa 100. Aquesta té una longitud de 30 metres, una amplada de 40 cm – tret tram que afecta el creuament del c/ de la Mercè amb amplada de 60 cm – i una potència de 60 cm. La rasa en qüestió va resseguint l'actual línia de façana de manera que té una orientació NW-SE.

Pel que fa a l'estratigrafia hem de dir que hi ha homogeneïtat entre els sondejos i la rasa, de manera que la direcció ha cregut oportú unificar l'estratigrafia. Així doncs, hi ha un primer nivell format pel paviment de la vorera UE101 format per panots de 20x20x3 cm (en el tram del c/ de la Mercè són lloses de 40x60x7cm) i la seva preparació de formigó d'entre 15 i 30 cm UE102. Finalment hi ha un paquet de sauló d'uns 40 cm on s'han localitzat diversos serveis de llum, aigua i gas UE103.

Des del punt de vista arqueològic hem de dir que la rasa 100 no ens ha aportat informació de cap tipus ni pel que fa a estructures ni a una estratigrafia amb material arqueològic.

7. CONCLUSIONS

Les tasques de control preventiu realitzades al carrer de la Fusteria 2-16 i plaça d'Antoni López 6-7, degudes a la canalització de la xarxa elèctrica de baixa tensió, no ens han aportat informació arqueològica de cap tipus al no haver-se documentat estructures ni material arqueològic.

Això es pot deure a què la rasa en qüestió no té molta potència - màxim 60 cm - i que s'han anat resseguint antigues rases com així ho corrobora el fet de trobar-nos amb tant sauló i serveis de llum, gas i aigua.

De tota manera, però, hem de tenir en compte que ens trobem en una zona de gran interès històric i per tant amb un elevades possibilitats de localitzar restes arqueològiques en intervencions venidores. Darrerament hi ha hagut troballes interessants en excavacions molt recents, i per tant encara en procés d'investigació, en les quals es posa de manifest la importància de la zona en època romana.

8. BIBLIOGRAFIA

AA. VV.: *Gran geografia comarcal de Catalunya. Volum 8: El Barcelonès i el Baix Llobregat*. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona. 1982.

AJUNTAMENT DE BARCELONA. *Urbanisme de Barcelona*.
<http://www.bcn.es/urbanisme/>

ALBERCH I FUGUERAS *et alii*; "Ciutat Vella i Eixample" a *Els Barris de Barcelona*, Vol I, Ed. Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1999.

AMADES, Joan; *Històries i llegendes de Barcelona*, Vol II, Ed. 62, Barcelona, 1989.

BRAVO MORATA; *Las calles de Barcelona*, Vol I, Colección de Bolsillo Fenicia, Madrid, 1971.

CIRICI, Alexandre; *Barcelona pam a Pam*, Ed. Teide, Barcelona 1985.

HARRIS, E.C.; *Principios de estratigrafía arqueológica*. Ed. Crítica. Barcelona, 1979.

J. FABRÉ, J. M. HUERTAS CLAVERIA; *Tots els barris de Barcelona. Eixample i ciutat Vella*. Vol V. Edicions 62, Barcelona, 1976.

GRANADOS, J. Oriol i PAGÈS, E; *Memòria de la intervenció arqueològica a l'immoble del c/ Regomir 7-9 (Barcelona, Ciutat Vella)*. Àrea de Coneixement i Recerca de la subdirecció general de Patrimoni Cultural. Barcelona, octubre 1993.

HERNÁNDEZ-GUASH, J; *Intervenció arqueològica als c/ Regomir 6 – Altaül 9 Barcelona. 26 gener-21 maig 2004 (informe preliminar)*. Àrea de Coneixement i Recerca de la subdirecció general de Patrimoni Cultural. Barcelona, 2004.

ORRI, E; *Memòria intervenció arqueològica al carrer de la Mercè 8 de Barcelona*. Àrea de Coneixement i Recerca de la subdirecció general de Patrimoni Cultural. Barcelona, 2002.

PORTAVELL , J; *Diccionari nomenclàtor de les vies públiques de Barcelona*. Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1996.

VARIS; “ Món funerari de Bàrcino” a *Del romà al romànic: Història, art i cultura de la tarraconse mediterrània entre els segles IV i X*. Ed. Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1999.

VARIS; *Passat i present de Barcelona: Materials per a l'estudi del medi urbà*. Vol II, Edicions Universitat de Barcelona, Barcelona, 1983.

9. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 101
Sector: RASA 100 C/Fusteria 2-16, plç. Antoni López		Fase:	Cronologia: XX	
DEFINICIÓ :	Estructura.			
DESCRIPCIÓ :	Paviment de la vorera del carrer format per panots de 20x20x3 cm, tret del tram del creuament del c/ de la Mercè on canvia a lloses de 60x40x7 cm.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	102	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 102
Sector: RASA 100 C/ Fusteria 2-16, plç. Antoni López.		Fase:	Cronologia: XX	
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació.			
DESCRIPCIÓ :	Paquet de formigó d'entre 15/30 cm, preparació del paviment UE101.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	103	Es cobert per	101
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 103
Sector: RASA 100 C/ Fusteria 2-16, plç. Antoni López.		Fase:	Cronologia: XX	
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació.			
DESCRIPCIÓ :	Nivell format per sauló. Té una potència d'uns 40 cm on hi ha diversos serveis de llum i gas.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	102
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	